

FIGYELŐ

A magyarországi bencések könyvkiadása 1990 után. Szent Benedek rendje – közzismertebb nevén a bencések – a magyar történelemben is kiemelkedő szerepet foglal el. A több mint ezeréves Pannonhalmi Főapátság, a bencés szerzetes tudósok, a bencés iskolák jelenléte az évszázadokon átívelő történelem értékeit közvetítő lenyomatai. Pannonhalmi kisugárzása ma is eleven – s nemcsak egyházi körökben: a főapátság mint turisztikai látványosság jelentős célpont, az Arcus Temporum művészeti fesztivál pedig neves rendezvény, a bencés gimnáziumok ismert iskolák, az apátsági termékek – borok, teák, csokoládék, gyógyfüvek – keresett termékek.

A bencés szerzetesség 996-ban jutott el Magyarországra, amikor Géza fejedelem Csehországból hívott szerzeteseket, Szent István király kiváltságokat biztosít a monostornak. A tatárjárás nem érinti a monostort, amely évszázadokkal később – 1514-től – a Magyar Bencés Kongregáció főapátsága lett. A török megszállás miatt a szerzetesek 1586-ban elhagyják a monostort, és csak 1639-ben térhetnek vissza. II. József feloszlatói rendelete (1786) után a visszatérés feltételeként vállalták középiskolai oktató-nevelői munkát. 1948-ban államosítják a rendi birtokokat, a bencés iskolákat bezárják. 1950-ben csak a győri és a pannonhalmi iskolát kapta vissza a rend, korlátozott létszámbeli feltételekkel. A rendszerváltozás után ismét korlátozás nélkül működhet a rend, szabadon folytathatja oktatási-nevelési, kulturális és turisztikai tevékenységét a monasztikus szerzetesi élet és a lelkipásztori szolgálat mellett. Hosszas tervezés és átgondolt koncepció alapján újult meg a Pannonhalmi Főapátság épületegyüttese a kilencvenes évektől, az ezeréves évforduló alkalmából az UNESCO a főapátságot a világörökség részének nyilvánította.¹

A Pannonhalmi Főapátság könyvkiadása

A Pannonhalmi Főapátság önállóan is megjelentet könyveket. „A Főapátság saját kiadványaiként jelenteti meg azokat az írásokat, amelyek egy-egy szerzetes munkái, vagy a monostor valamelyik szellemi műhelyében születtek.”²

A kiadványoknál nem minden esetben szerepel kiadói megnevezés, az alábbi kötetek többnyire Pannonhalmi helymegjelöléssel, és a kiadás évszámával jelentek meg – esetenként sorozatba rendezve. Ezek az egyetemes és hazai bencés rendtörténetet tárgyaló munkák, bencés szerzetesek tevékenységét, tudományos munkásságát feltáró kötetek, vagy éppen Pannonhalmához más módon kötődő kiadványok: kiállítási katalógusok, a Főapátságot bemutató művek.

¹ *Bencés Rend = Országos Katolikus Névtár*, II. Szent Gellért Kiadó és Nyomda, Budapest, 2001, 241–243.

² http://bences.hu/cikklista/a_foapatsag_sajat_kiadvanyai_.html (2013-08-06)

Pannonhalmi könyvek

A főapátság önálló könyvkiadása két reprint kiadással indult 1990-ben: Radó Polikárp, *Berecz Skolasztika élete* és Kühár Flóris, *Szűz Mária élete* című művek jelentek meg.

Ugyanebben az évben jelent meg a sorozat tagjaként, de a pannonhalmi Bencés Gimnázium kiadásában Mészáros István, *Iskola Szent Márton hegyén – A bencés gimnázium története* című munkája, és Borián Elréd szerkesztésében válogatás az iskola tanárainak tanulmányaiból *Az Úr szolgálatának iskolája* címmel. A *Corona fratrum* Dr. Szennay András (volt) főapát 70. születésnapjára készült köszöntőkötet 1991-ből. Békés Gellért, *Istenkeresés* (1992) és Söveges Dávid, *Fejezetek a lelkiesség történetéből* (1993) köteteinek kiadója a Szent Gellért Hittudományi Főiskola. A sorozat évtizedes kihagyással Forrai Botond két kötetével folytatódott: 2004-ben jelent meg *A szabadító Jézus* és 2005-ben az *Újra és újra a Szentlélekben* című könyvek.

Rendtörténeti Füzetek

A Rendtörténeti Füzetek sorozat 1996 és 2008 között megjelent 13 kötete könyvnyi terjedelmű műveket foglal magában. Első kötete Somorjai Dávid, *Isten útja a bencéséken át – kis bencés rendtörténet* című összefoglalója (még a Szent Gellért Főiskola, Pannonhalma kiadásában.) A Rendtörténeti Füzeteknek nem minden esetben van kiadói megnevezése, legtöbb esetben a kiadás helye (Pannonhalma) és a kiadás évszáma van feltüntetve. E kötetek azonban így a Pannonhalmi Főapátság kiadványainak tekinthetők. Az 1996-tól kezdődő, majd 2008-ig évente megjelenő kötetek a rendtörténeti kutatás fontos forrásai. A szerzők minden esetben bencés szerzetesek. Philibert Schmitz, *A bencések civilizációs tevékenysége* műve három kötetben átfogó kultúrtörténeti munka. Ugyancsak ő írta meg *A bencés nővérek* történetét. Külön kötetek mutatják be a Római Bencés Szent Anzelm kollégium első száz évét, az Egyesült Államok-beli bencéseket, illetve a Szent Ottilieni bencés kongregációt. Sólymosi Szilveszter rendtörténete a 19. századi Pannonhalmát tárja fel, Békés Gellért a Külföldi rendi körleveleket publikálja. *A pakhomiánus szerzetesség és a kolostori engedelmesség kezdetei* kötet a korai szerzetesség idejébe kalauzol Fidelis Ruppert tollából. Agatha Rothbert, *A bencés szerzetesség férfi és női ágának egyensúlya felé* könyve pedig a két rendi ág helyzetét ismerteti. Somorjai Ádám, *Visitatio apostolica Institutorum Vitae consecratae in Hungaria, 1927–1935* latin című, de magyar nyelvű forráskiadványa a szerzetesrendeket ellenőrző apostoli vizitáció dokumentumait tárja fel. Szintén Somorjai Ádám szerkesztésében jelent meg 2009-ben *A Bencés konföderáció* című kötet – Bencés Rendtörténet 1. – a sorozatnak azonban a mai napig nem lett folytatása.

Pannonhalmi füzetek

A Pannonhalmi füzetek című sorozat a 36. sorszámú kötettel folytatódott 1995-ben 52(!) év után. Az előzmény (az első 35 füzet) a Pannonhalmi Füzetek – a pannonhalmi főapátsági Szt Gellért Főiskola hallgatóinak doktori értekezései című kiadványsorozat, amely 1926 és 1943 között jelent meg. A folytatás már nem csak doktori disszertációkat, hanem szakdolgozatokat is tartalmaz. Érdekesség, hogy egyes, kéziratban maradt műveket a megírás idejének feltüntetésével, tehát kettős évszámozással adtak ki. 1995 és 2004 között 15 kötet látott napvilágot, majd nyolc éves szünet után 2012-ben következett Kiss Domonkos, *A Breviarium Maurinum története és jellemzése* munkája az 52. sorszámmal.

Könyvek sorozaton kívüli

A sorozaton kívüli kötetek közül kiemelendők a bencés rend hazai történetével és tevékenységével foglalkozó munkák. *Mons Sacer* címmel háromkötetes rendtörténeti összefoglaló jelent meg az ezeréves évforduló alkalmából 1996-ban, ezt követte Sólymos Szilveszter *Ezer év száz bencése* könyve 1997-ben. A *Paradisum Plantavit – Bencés monostorok a középkori Magyarországon* (2001); „*Docete*” – *Bencések a magyar oktatás és nevelés szolgálatában 1802–2002* (2003), Sólymos Szilveszter, *Győrszentmártoni olvasókönyv – az 1650–1950 közötti korból* (2006) című könyvek további rendtörténeti tanulmányokat közölnek. Az „*Ad vinum disert...*” – *monostori szőlő- és borgazdálkodás* kötet a Magyar Bortörténeti Társaság és a Pannonhalmi Főapátság Levéltára közös kiadásában jelent meg 2009-ben.

A főapátságot mint turisztikai célpontot bemutató illusztrált útmutatók többször is megjelentek (idegen nyelven is): Csóka Gáspár, *Pannonhalma – képes kalauz a bencés főapátság történetéhez és nevezetességeihez* (1996, angol, német, magyar nyelven); Sólymos Szilveszter, *Pannonhalma – útikönyv* (2009 magyar, 2010 angol, német nyelven).

Pannonhalma – a hegyen épült város fotóalbum a 2000-ben és 2001 a Főapátság és a Magyar Könyvklub, 2008-ban a Főapátság és a Kossuth Kiadó közös kiadásában látott napvilágot. (képek: Hapák József, szöveg: Sólymos Szilveszter.) *A pannonhalmi bazilika felújítása = Remodelling of the Basilica in Pannonhalma* (2012) kétnyelvű kötet képeket és tanulmányokat közöl a felújított Pannonhalmi Főapátsági templomról.

A köszöntőkötetek (festschrift) kiadása is a főapátsághoz köthetők, 1994-ben jelent meg Békés Gellért 80. születésnapjára egy kétkötetes munka. (Az első kötet idegen nyelven, a második kötet – már magyar nyelvű tanulmányokkal – a *Katolikus Szemle* 1994/3–4 számaként.) „*Újat és régít*” címmel ismét Szennay Andrászt köszöntötték 80. születésnapjára 2001-ben. Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát 60. születésnapjára (2006) három könyv készült: a *Találkozások* kötet barátok, ismerősök írásait tartalmazza, a *Psalterium Abbatiss* a monostori közösség köszöntése, a *Senki sincs kizárva* pedig a főapáttal készült beszélgetőkönyv. 2011-ben Sulyok Elemér kapott kötetet *Utolérnek téged a szavak* címmel.

A Főapátságnak több olyan kiadványa van, amelyek belső használatra készültek, rendi kormányzati dokumentumok, névtárak (*A Magyar Bencés Kongregáció általános káptalanjának dokumentumai; Magyar Bencés Kongregáció Direktórium*), liturgikus művek (*Pannonhalmi zsolozsma – A Magyar Bencés Kongregáció zsolozsmáskönyve I–II; Pannonhalmi zsolozsma – a Vigília olvasmányai I–VII.*), illetve olyan pár lapnyi önállóan kiadott kis füzetek, amelyek egy-egy szerzetes rövidebb írását tartalmazzák (ilyen sorozatok: *Studia monastica*, *Bencés humor*, *Pannonhalmi Kisfüzetek*).

Katalógusok

A kiállítások katalógusai általában kétnyelvűek (magyar–angol), az alábbiakban csak a címeket soroljuk fel: *Szent helyek a térképeken – térképtörténeti kiállítás a Pannonhalmi Főapátság és a Schottenstift (Bécs) anyagából* (2005); *Tér és imádság – az ima helye az ezredfordulón a keresztény, zsidó és iszlám vallásban* (2007); *Az ikontól az installációig* (2008); *Barokk-idő* (2009); *Biblia scripta – az írás a középkorban* (2010); *Kortárs építészet Pannonhalmán* (2011) *Van egy kert – Útkalauz a monostori kertekhez* (2012).

A Bencés Kiadó

„A Bencés Kiadót 1992-ben indította el az apátság azzal a céllal, hogy eljuttassa az érdeklődőkhöz azt a sajátos spirituális hagyományt, amely a maga gazdagságában túlmutat a szerzetesközösség és a szerzetesi életforma keretein. Ehhez kapcsolódik még az a jellegzetes teológiai érdeklődés is, amely feladatának tekinti, hogy a klasszikus teológiai művek mellett megismertesse a magyar olvasókkal napjaink teológiai gondolkodásának fontos útkereséseit és időtálló felismeréseit.” – olvasható a kiadó honlapján a pár soros bemutatkozás.³ Az 1992-es indulás óta évente 8–10 könyvet jelentet meg, a példányszám általában 1000–1500 között mozog. A sikeres kiadványokból nem ritka az újabb megjelenítés, előfordult harmadik vagy negyedik kiadás, nem is beszélve a Békés–Dalos Újszövetségről, amely már a 18. kiadásánál tart.

2011-ben Varga Mátyás, bencés szerzetes, a kiadó vezetője blog formájában fejtette ki a gondolatait a könyvkiadó műhelytitkairól, bemutatva a koncepciót, a sorozatokat, a kiadványokat, a terjesztés formáit, és a budapesti boltot.⁴

A Bencés Kiadónak három önálló sorozata van, de tematikus és szerkezeti egységet mutatnak a gyerekkönyvek is. A sorozaton kívüli kiadványok között is felfedezhető tematikai azonosság. Előfordul, hogy a korábban kiadott könyvek új kiadásai betagozódnak valamelyik sorozatba, de a fordítottjára is volt példa, a Bencés Lelkiségi Füzetek egyik kötete később önállóan jelent meg.

Bencés lelkiségi füzetek / Bencés lelkiségi sorozat

„A monasztikus értékek megismertetésének törekvése továbbra is jellemzi a kiadót. Ennek bevált formája a Bencés Lelkiségi Sorozat, amelynek kisméretű, szép kiállítású köteteiben igyekszünk tág képet nyújtani azokról a nagyon eleven útkeresésekről, amelyek a monasztikus spiritualitásban zajlanak.”⁵

A sorozat sok darabját a münsterschwarzachi kolostor hasonló tematikájú sorozatából vették át (Vier Thürme Verlag), de később tágitották a kört: angol és spanyol bencés szerzők műveivel. Esetenként átdolgozott kiadásban – és pontosabb címmel – jelentek meg a sorozat egyes könyveinek új kiadásai.

A sorozat már 51 kötetnél tart. Leggyakoribb szerző Anselm Grün bencés szerzetes, teológiai doktor. „1977 óta a münsterschwarzachi apátság házgondnoka. [...] Műveinek legfontosabb forrásvidéke a korai szerzetesség spirituális tapasztalata és gyakorlata, könyveiben ezt értelmezi és magyarázza a mai ember tapasztalatainak és kérdéseinek szempontjából.”⁶ A sorozat köteteinek majdnem felét ő jegyzi, 21 könyv szerzője vagy társszerzője. A téma a tágan értelmezett spiritualitás, hiszen éppolyan természetességgel beszél misztika és érosz kapcsolatáról vagy a cölibátus teljességéről, mint a bencés regula újraolvasásáról és értelmezéséről – gazdasági szakembereknek. Ezen kívül ír lelki egészségről, gyógyításról és öngyógyításról (*Gyógyító egyházi év; Bocsáss meg magadnak; Az egészség mint lelki feladat*), imádságról (*A zsolozsma és a belső imádság; Imádság és önismeret; Az imádkozó ember gesztusai*), álomról, böjtről, teremtésvédelemről.

A sorozat további címei is tág monasztikus tematikát dolgoznak fel, több könyv a bencés regula értelmezéséről szól (*A sorozat nyitókötetete maga a regula: Szent Benedek regulája* címmel. Kapcsolódó kiadványok: *Regula egy új testvér számára; Regula ösvényein I–II–III; A Regula lelkisége*).

³ <http://www.benceskiado.hu/index.php?hlid=2> (2013-08-06)

⁴ <http://www.benceskiado.hu/index.php?hcsid=3> (2013-08-06)

⁵ Interjú Varga Mátyással, a Bencés Kiadó vezetőjével <http://www.magyarokurir.hu/hirek/katolikuskiadok-8-bences-kiado> (2013-08-06)

⁶ <http://www.benceskiado.hu/index.php?szid=5> (2013-08-06)

Találunk könyvet az imádságról, a szentírás olvasásáról, a bencés közösségnek tartott lelkigyakorlatról, és a sorozatban kaptak helyet Várszegi Asztrik főapáti tanításai.

A könyvek vékony terjedelműek: 50–150 oldalasak, az évek alatt többször változott a tipográfiai megjelenésük. A sorozat a 38. kötettől kezdve elnevezést váltott, de a számozást folytatta, így lett a Bencés Lelkiségi Füzetekből Bencés Lelkiségi Sorozat.

Napjaink teológiája

A *Napjaink teológiája* sorozat eddig [2013] megjelent húsz kötete széles témakört ölel fel: a szakteológiai (krisztológia) témán kívül megtalálható benne lelkiségtörténet, bibliikum, liturgika, szakrális építészet és művészet, patrisztikai szakirodalom, egyháztörténet, valamint vallásszociológiai munka.

A kiadó célja a sorozattal az volt, hogy magyar nyelven elindítsanak egy olyan válogatást, amely rálátást kínál a legfrissebb teológiai eredményekre, de amely mégsem „szakteológusok” viszonylag szűk köre számára érhető, hanem talán egy szélesebb, teológiára fogékony olvasóközönség számára is. A sorozat indítását alapos előkészítő munka előzte meg: több mint egy évvel megkeresték a külföldi bencés teológusokat, hogy állítsák össze a frissen megjelent legfontosabb teológiai munkák tíz könyvből álló listáját, amelyet fontosnak és fordításra érdemesnek ítélnék. A listák feldolgozása után indulhatott el a sorozat.⁷

Fontos dilemmára mutat rá Varga Mátyás írásában: „Talán vannak, akik megkérdezik, hogy egy olyan korban, amikor az idegen nyelvű könyvek könnyen hozzáférhetőek, sőt, amikor a legfontosabb műveket angolra is lefordítják (és részben vagy egészben az interneten is elérhetőek), mi szükség van arra, hogy magyar nyelven kortárs teológiai könyveket jelentessünk meg. Olyan probléma ez, ami nem csak a teológiát, hanem az összes szellemtudományt érinti, és nagyon egyszerűen azt a választ lehet adni a kérdésre, hogy ha egy gondolat magyar nyelven nem olvasható, a róla való beszéd is kivész a nyelvből. Ha a kortárs teológia magyar nyelven nem olvasható, nem születnek meg a megfelelő terminusok, nem kerülnek be a nyelvbe a megfelelő fordulatok, akkor a róla való beszéd sem szerepel a nyelv lehetőségei között. [...] A kortárs teológiai könyvkiadással tehát olyan szolgálatot vállaltunk, amely a teológiát úgy mutatja meg, mint egy fejlődő, a problémák sokszínűségét felvető folyamatot. A naprakészség azért fontos, hogy a bennünket érintő problémákhoz is legyen nyelvünk.”⁸ Az eddigi évi 2-3 kötet mindenestre bizakodásra adhat okot.

Az első kötet protestáns szerző munkája, Jürgen Moltmann műve a remény teológiájáról. Később is olvashatunk protestáns szerzőktől könyvet: André Gounelle–François Vogua, *Mi van a halál után?* című munkáját. A keresztény művészet kérdését járja körül Frédéric Debuyst, *A hely szelleme a keresztény építészetben* és Graham Howes, *A szakralitás művészete* kötetek. Gánóczy Sándor, *Bevezetés a katolikus szentségtanba* munkája szentségtani tankönyv; németből fordították magyar nyelvre. Herbert Haag, *Csak aki változik, marad hű önmagához* (2006), Ghislain Lafont, *Milyennek képzeljük el a katolikus egyházat?* (2007) könyvei arra a kérdésre keresik a válaszokat, milyen lesz a katolikus egyház jövőben, milyen változások elkerülhetetlenek? Andrea Grillo, *A liturgia születése a 20. században* (2006), Jeremy Driscoll, *Ez történik a misén* (2010) Gerog Braulik, *Ószövetség és liturgia* (2012) munkái a liturgia jobb megértéséhez szükséges művek. Larry W. Hurtado, *Hogyan lett Jézus Istenné a földön?* (2008) és Benoit Standaert, *Jézus terében* (2011) könyvei alapvető krisztológiai munkák. Söveges Dávid, *Fejezetek a lelkiség történetéből* című kétkötetes műve az 1993-ban megjelent könyv új kiadása a sorozatba illesztve. A bibliikumot John J. Collins, *A Biblia Bábel után* (2008), Simon T. László, *Nem csak Isten evangéliumát* – közelítések

⁷ <http://www.benceskiado.hu/index.php?hld=72> (2013-08-06)

⁸ <http://www.benceskiado.hu/index.php?hld=72> (2013-08-06)

Pál apostol örökségéhez; Paul Beauchamp, *A zsoldárok világa* című kötetek képviselik. Adalbert G. Hamman, *Hogyan olvassuk az egyházatyákat?* könyve patrisztikai bevezető; Grace Davie, *A vallás szociológiája* vallásszociológiai, Jean-Pierre Moisset, *A katolicizmus története* műve pedig egyháztörténeti munka.

A könyvek puha kötésűek, minden esetben fülekkel ellátva. A nyitólap fülén olvasható a sorozat koncepciója: „A napjaink Teológiája sorozattal a Bencés Kiadó nem egyszerűen válogatást kíván adni a közelmúlt keresztény teológiájának gazdag terméséből, hanem azt is szeretné, ha a kötetek magyarra fordításával a teológiáról való diskurzus visszakерülne az értelmiségi közbeszédbe, és e művek a teológiai kultúra gazdagítása mellett tágitanák a hitről folyó magyar nyelvű beszéd lehetőségét.”

A tipográfia egységessége fokozatosan változott a könyvek címlapján; azonosság, hogy mind-egyiken olvasható a Napjaink teológiája, illetve a Napjaink teológiája sorozat felirat. A sorozati oldalon olvasható a sorozat neve, az adott kötet sorszáma, illetve a szerkesztő neve (Varga Mátyás). A kötetek utolsó lapján megtalálhatók az eddig megjelent kiadványok szerzőségi és címadatai sorszám szerint rendezve.

Ami a kötetek visszhangját illeti, szinte mindegyik könyvről olvasható recenzió és kritika az *Új Emberben*, a *Vigiliában*, a *Pannonhalmi Szemlében*, (esetleg a Magyar Kuríron) – általában egy-egy munka ismertetése. Jakab Attila az *Egyházfórumban* több kötetről, illetve sorozat koncepciójáról is beszámol a Bencés Kiadó működését bemutató írásában: „A színvonalas lelkeségi irodalom mellett a Kiadó szívügyének tekinti az időszerű nemzetközi teológiai szakirodalom közvetítését is a hazai olvasóközönség felé annak érdekében, hogy a teológiáról való diskurzus visszakерülhessen az értelmiségi közbeszédbe. Célját a magyar katolikus viszonylatban szinte egyedülálló nyitottságról tanúskodó és sokszínű »Napjaink teológiája« sorozat révén valósítja meg, amelyet Varga Mátyás szerkeszt.”⁹

Historia Pro Futuro

Bár Varga Mátyás szerint a sorozat „továbbra is nyitott olyan könyvek kiadására, amelyek a múlt vagy a történelem újszerű olvasatát adják”,¹⁰ mégis csupán három cím jelent meg, kettő 2008-ban és egy 2009-ben. A *Különbéke – embermentők és túlélők beszélgetései a holokausztról*, Kocsor Judit és László Klári szerkesztésében a sorozat nyitókötetete. A második könyv a holland Kees Tszelszky műve a magyar koronáról, amely a nemzeti identitás kérdését vizsgálja a jelentések és szimbólumok tükrében. A harmadik kötet Somorjai Ádám Mindszenty-kutatásainak fontos darabja, amely VI. Pál pápa és Mindszenty József bíboros viszonyát dolgozza fel.

Gyerekkönyvek

Az évek alatt gyorsan népszerűvé váltak a Bencés Kiadó gyermekkönyvei. A rövid, kis alakú illusztrált mesekönyvek tulajdonképpen gyerekeknek szóló szentéletrajzok a magyar történelem és a világegyház legendás alakjairól. Az életrajzoknál nagyobb terjedelmű a négy kiadásban is megjelent *Kikötő* című gyerekeknek szóló imakönyv, melyet elsőáldozásra ajánl a kiadó. A kötetek életrajzi szövegeit Varga Mátyás írta, az illusztráció Schmal Róza munkája.

⁹ Jakab Attila, *Tudomány és spiritualitás*, A pannonhalmi Bencés Kiadó könyvkínálata = *Egyházfórum*, 2008/1–2, 29.

¹⁰ <http://www.benceskiado.hu/index.php?hlid=74> (2013-08-06)

Sorozaton kívüli kiadványok

A megalakulás óta eltelt több mint 20 évben számos kiadvány látott napvilágot önállóan, a sorozatokon kívül – hazai és külföldi szerzőktől egyaránt. A Szent Jeromos Bibliatársulattól átvették a Békés-Dalos féle Újszövetség-fordítás megjelentetését, amely jelenleg a 18. kiadásnál tart. Szent Benedek regulája is többször megjelent, legutóbb (2008) A Regula lelkeségének alapelemei című tanulmánnyal kiegészítve.

Magyar szerzők – főleg bencés szerzetesek – írásai széles tematikai változatosságot mutatnak. Békés Gellért *Krisztusban mindnyájan egy – Keresztények egysége – utópia?* (1993) könyve ökümenikus teológiai munka, *Az Egyház a Lélek erőterében – Alapvető egyháztani témák a II. vatikáni zsinaton* (1999) kötet zsinati reflexió. A szerzőnek kis, kétnyelvű (magyar–olasz) verseskönyve is megjelent a kiadónál *Úgy szomjazom Rád* címmel (1994).

Szennay András volt pannonhalmi főpát ünnepi elmélkedései több kötetben láttak napvilágot: *A kereszt titka – nagyheti elmélkedések* (1992, bővítve 2006), *Urunk mikor eljön – adventi és nagyböjti elmélkedések* (1993); 1995-ben a szerző válogatott tanulmányai jelentek meg *Nyitott kapuk egyháza* címmel. Tarnay Brúnó bencés szerzetes könyvei a vallástörténet területéről a világ-vallások, illetve az új vallási mozgalmak világába nyújt rövid, keresztény szempontú bevezetést. (*Katolicizmus és kultuszok* 1992, átdolg. 1994.; *Vallástörténet keresztény szemmel*, 1995.)

A *Pannonhalmi zsolotároskönyv* lehetővé teszi a zsolotárok egy hét, vagy egy hónap alatti folyamatos elmondását, valamint a pannonhalmi zsolozsmára épülő, naponkénti négy imaórából álló, egyszerűsített zsolozsma imádkozását. Külföldi szerzők, fordítások közül a lelkeségi irodalom közreadása a hangsúlyos. A keleti kereszténység felé tekint *A zarándok elbeszélései* és Gogol, *Elmélkedések az isteni liturgiáról*, valamint Lev Gillet, *Az ortodox lelkeség* című munkája. Olvashatunk életrajzokat: Sulpicius Severus, *Szent Márton élete*, Nagy Szent Gergely pápa, *Szent Benedek élete* (legutóbb egy kötetben), és regulamagyarázatot Emmanuel Maria Heufelder tollából, *Istenhez vezető utunk – Szent Benedek Regulája szerint*.

André Louf trappista szerzetes több, monasztikus spiritualitással foglalkozó kötetét megjelentette az évek során a kiadó és Anselm Grün nagyobb terjedelmű munkái is megjelentek magyarul a fentebb ismertetett sorozati köteteken kívül.

A Franciaországban nagy ismertségnek és népszerűségnek örvendett Pierre abbé három könyve olvasható magyar nyelven, mindhárom önéletrajzi ihletésű spirituális reflexió: *Istenem, miért?* (2006), *Testvériség* (2008), *Testamentum* (2011).

A vallásközi párbeszéd tematikájához sorolható be Jacques Ellul *Islám és zsidó-kereszténység* című műve, és a keresztény–islám dialógushoz illeszkedik Christian de Chergé thibhirinei mártír perjel gondolatait tartalmazó – magyarul külön kötetekben kiadott – *Legyőzhetetlen remény* „trilógia”: az első kötet *Az ima embere* (2011), a második *A párbeszéd embere* (2012) alcímmel jelent meg.

A monasztikus hagyomány huszadik századi útkeresését dolgozza fel Enzo Bianchi *Nem vagyunk különben* (2008) köteté. Enzo Binachi testvér közgazdasági tanulmányai után alapította meg bose-i (Olaszország) ökümenikus közösségét, amelynek mai napig perjele. Joseph Wresinski atyával folytatott *Szegények egyháza* (2010) című beszélgető kötet pedig az egyház szegények melletti kiállításának fontos dokumentuma.

Bár bibliográfiai szempontból nem sorozatként tartjuk nyilván, de a filozófiai tematikai azonoság és egységes tipográfia köti össze a kiadó új kezdeményezését: az elsőként megjelentetett könyv Paul Ricœur, *Egészen a halálig* (2011) című műve. Michel Henry, *Az élő test* (2012) könyve sorolható még ide, és 2013-ban jelent meg Jean-Luc Marion, *A látható keresztetöződése* műve.

A Bencés Kiadónak önálló könyvesboltja van Pannonhalmán és Budapesten, ahol a kiadványok megvásárolhatók. Törzsvásárok jelentős kedvezményt kapnak a könyvek árából, és e-mailes értesítő feliratkozására is van lehetőség a kiadó honlapján. (www.benceskiado.hu)

A Tihanyi Bencés Apátság könyvkiadása

A tihanyi bencés monostort 1055-ben alapította I. András; alapító oklevele a magyar nyelv legrégebbi írásos emléke. Az évszázadok történetét a feloszlás/megszűnés és az újrakezdettség jellemzi. Így történt ez II. József idején, és a II. világháború után is. 1990-ben a bencések átveszik a tihanyi plébániát, 1994-ben a rend visszakapja a monostor épületét: újra megkezdődhet a szerzetesi közösségi élet. 2012-től a Magyar Bencés Kongregáció keretén belül önálló, független szerzetesközösséggé vált.¹¹

Az apátság könyvkiadása 1996-ban indult Magyar Szervác Gyula bencés szerzetes braziliai missziós kétkötetes munkájának kiadásával. Ebben az évben indult a *Tihanyi kalendárium* című évkönyv, amely azóta is évente megjelenik. „A tihanyi bencés apátság egyszerre egyházi intézmény, turisztikai nevezetesség és magyar történelmi hely. Nem véletlen tehát, hogy ebben a kalendáriumban szó van Tihanyról, mint történelmi helyről. Megpróbálunk benne olyan dokumentumokat megjeleníteni, amelyeket még nem publikáltak, mint a perjeli napló, az apáti napló, vagy az apátság feloszlása utáni időből a plébánosok História Domusa. Érdekes ugyanis, hogy mit írtak 150 évvel ezelőtt a tihanyi perjelnaplóba, vagy mit írtak 50 évvel ezelőtt. Ez mind kortörténeti dokumentum.” – írja a Kalendáriumról Korzenszky Richárd perjel.¹² Az évkönyv azonos tipográfiával, A/5-ös formátumban, ragasztott kötéssel jelenik meg, „a kalendárium címlapja Udvardi Erzsébet munkája. Ami állandó, ez a kék vonal és állandó a tihanyi apátság kettős tornya, ám évről évre változó a [borító]szín.”¹³ Tartalmát tekintve szerepel benne rendi krónika, vers, novella, tanulmány, az elmúlt év eseménynaptára a rendezvényekkel, előadások szövegeivel. A személyességet sok-sok fénykép és az anyakönyvi bejegyzések (keresztelők, házasságkötés, temetések) rovat teszi hangsúlyossá. A kalendáriumot liturgikus igenaptár zárja.

A könyvkiadási tevékenység évi egy-két kötet megjelenését jelenti, eleinte Bencés Apátság, Tihany, később Tihanyi Bencés Apátság kiadásjelzettel.

Korzenszky Richárd gondolatai, naplójegyzetei, igehirdetése, Nyiredy Maurus prédikációs-kötetei a bencés szerzők köteteit gyarapítják, Tóth Dezső munkája Halbik Gáspár Ciprián egykori tihanyi apátnak állít emléket. Sólymos Szilveszter hely- és rendtörténeti munkát írt *Balatonfüred-fürdő bencés kézben 1743–1949 között* címmel. Az apátság adta ki Szennay András 90. születésnapjára a *Kiáltás a mélyből* című gyűjteményes kötetet, amely az egykori pannonhalmi főapát prédikációit, írásait tartalmazza. A liturgiáról szól Pákozdi István *A bárány mennyegzője*, illetve Gogol, *Elmélkedések az isteni liturgiáról* című műve. Antonio Bello, *Szeretlek. Korunk asszonya, Mária* című könyve a viszonylag fiatalon elhunyt olasz püspök elmélkedéseit tartalmazza. Két kiadásban is megjelent az Apátság gondozásában és Korzenszky Richárd fordításában az 19. orosz spirituális irodalom jelentős műve: *A zarándok elbeszélései* (2003, 2009). (Korábbi kiadása a Bencés kiadónál, 1994-ben került kiadásra.) *A Tanulmányok a 950 éves tihanyi alapítólevél tiszteletére* című kötet 2007-ben jelent meg. 2009-ben *Sirálytánc a Balaton felett* címmel illusztrált mesekönyv látott napvilágot, továbbá Udvardi Erzsébet nyolcvanadik születésnapjára jelent meg *Ragogy a fényesség* című emlékkönyv köszöntő írásokkal, számos festmény reprodukciójával.

¹¹ <http://tihany.osb.hu/az-apatsagi-plebania/a-tihanyi-apatsag-tortenete/>

¹² KORZENSZKY Richárd, *A Tihanyi Kalendárium = Honismeret*, 2005, 1, 53.

¹³ KORZENSZKY Richárd, *A Tihanyi Kalendárium = Honismeret*, 2005, 1, 55.

A Szent Mauríciusz monostor (Bakonybél) könyvkiadása

Bakonybélben – valószínűsíthetően – 1018 óta élnek bencés szerzetesek. Az elmúlt száz esztendő vázlatos története a monostor honlapján olvasható; az új alapítás 1998-ban történt. „1989-ben a magyar kormány hatályon kívül helyezte a szerzetesek működését megtiltó rendeletet. A megváltozott politikai helyzet a Magyar Bencés Kongregáció számára is a monasztikus karizma többféle módon történő megélését teszi lehetővé. 1998-ban a rendi vezetés jóváhagyásával újraindult a szerzetesi élet Bakonybélben. A kis létszámú közösség intézmények nélkül, a monasztikus szerzetesség évezredek hagyományából táplálkozva éli mindennapjait. [...] 2000-től a Szent Mauríciusz Monostor a Pannonhalmi Főapátságtól függő perjeltségként működik.”¹⁴ A szerzetesek sokrétű tevékenységet folytatnak a monostorban: kézműves termékeket állítanak elő, gyógynövényeket termesztenek és lekvárt készítenek, lelkipásztori feladatokat látnak el.

A monostor 2000-ben könyvsorozatot indított *Lectio Divina* címmel, amelynek akkor azonban csak az első kötete jelenhetett meg. (IV. Ignátiosz pátriárka: *A feltámadás és a modern ember*) Több éves szünet után – 2005-ben – folytatódott a sorozat, majd évente 2-3 kisebb-nagyobb terjedelmű kötettel bővült a kiadványok köre. 2007-ben ismételt megjelentették az első kötetet, ezúttal az újraindított sorozathoz illeszkedő tipográfiával. 2010–11-ben ismételt szünet következett, majd 2012-ben újabb két könyv látott napvilágot. Az eredeti elképzelés szerint elsősorban monasztikus irodalommal és hagiográfiával foglalkozó írások megjelenését vállalta magára, később a koncepció lelkiségtörténettel és biblikus tanulmányokkal bővült.¹⁵

Ha végignézzük a 14 kiadott kötetet, láthatjuk mennyire nagy térbeli és időbeli távlatokat foglaltak át az alkotók munkái. Egyházi szerzők az ókorból (Szent Ambrus és Evagriosz Pontikosz), középkori lelkiségi írás, legenda, és hagiográfia (Szent Bernát, Szent Odó, Boldog Elréd), közelítések a Szentíráshoz (Zsoltárok, szinoptikus evangéliumok, önállóan a Márk evangélium), forráskötet a remeteéletéről kortárs szerzők tanulmányaival (Louf, Balthasar), keresztút egy trappista szerzetessel (Louf), illetve az ortodoxia világát idézi meg Ignátiosz antióchiai pátriárka írása és Áthosz szerzeteseinek tanítása.

A sokrétű kiadványok egységes tipográfiájú köteteket alkotnak, ez alól egy kivétel van: a 2. kötetnek nincs címoldali illusztrációja. A könyvek ragasztott kötéseűk, fülekkel, ahol a kötet szerzőjéről, szerkesztőjéről, illetve tartalmáról találunk információkat; a hátlap – a Bakonybéli monostor monogramja kivételével – AB [=Abbatia Baconbeliensis] – üres. A könyv gerincén a szerzői (szerkesztői) és címadatokon kívül a sorszámozás látható. A sorozati oldalon szintén megtalálható az adott kötet sorszáma, a teljes könyvsorozati névvel: *Lectio Divina* – a bakonybéli Szent Mauríciusz monostor könyvsorozata. A könyvek a L'Harmattan Kiadóval közösen jelennek meg, szerkesztők Baán Izsák, Xeravits Géza, Sághy Marianne.

A Magyar Bencés Kongregációhoz köthető könyvkiadási tevékenység jelentős szellemi tartalmat közvetít. A markáns kiadói profil a rendtörténettől kezdve a kortárs teológián át a lelkiségi irodalomig terjed, és a sorozatok megjelentetésével sikerült tematikus egységbe rendezni különböző szerzők alkotásait. A terjesztés a Bencés Kiadó két saját könyvesboltján kívül a nagy könyves hálózatokon és a kisebb könyvesboltokon keresztül történik, a kiadványokról a kiadó nyomtatott katalógusa és internetes honlapja révén lehet tájékozódni.

CSIMA FERENC

¹⁴ <http://www.szentmauriciusz.hu/szerzetesek/tortenelem> (2013-08-03)

¹⁵ http://bakonybel.osb.hu/porta/lectio_divina.htm (2013-08-03)

Seebergi Sasváry Zoltán könyvtörténeti magánkiadványai. Nem ritka jelenség, hogy képzett természettudós vagy mérnök, pusztán érdeklődésből vagy értelmes szabadidős elfoglaltságot keresve kiváló család-, vagy helytörténészé válik. Komoly nehézség számukra persze a tudományos szervezeti csatornák hagyományörzése, vagyis az, hogy „külsősöknek” nem igazán nyújt a rendszer lehetőséget arra, hogy kutatási eredményeiket közöljék. A szenvedély, a család, vagy a szülőhely iránti felelősségérzet azonban olyan hajtóerő, amely mégis forrás talál a kiadványok megjelenítésére, ha másként nem, marad a zsebbenylás. Sok esetben sajnos érdektelen, szakmailag használhatatlan munkák is napvilágot látnak, de ez nem példa nélküli a szakmai körökön belül sem.

1717-ben „Seebergi” előnévvel nyert nemességet a nagyszebeni Wanckel család, amely családnak leszármazottja Sasváry Zoltán. Felmenői között számos lelkész, történeti érdeklődésű értelmiségi volt, ő maga is – noha mérnökként dolgozott – mindig érdeklődött egyrészt családjára neves alakjai, másrészt származási helye, illetve lakhelyei, továbbá szakmája története iránt.

Ha megnézzük a Magyar Nemzeti Bibliográfia nyilvántartásait, számos szakkönyv szerzője (bányaművelés), valamint a magyarországi és az erdélyi technikatörténet is sokat köszönhet neki. Biztosan a bányászattörténeti tanulmányai kapcsán találkozott a Fuggerek magyarországi történeti riádjával. Paul Lehmann klasszikus monográfiája (*Eine Geschichte der alten Fuggerbibliotheken*, Bde. 1–2, Tübingen, Siebeck, 1956, 1960) nem igazán ismert a magyar szakírók körében, Sasváry Zoltán már nyelvi orientációja okán is természetesen vette kézbe. Bizonyára furcsa volt számára, hogy a Fugger rokonság kapcsán magyarországi nemes családokhoz került könyvtárak története nincsen feldolgozva, és hasonlóan Lippay György esztergomi érsek neves könyvtárvásárlásának története is a dokumentáció hiányával küzd (tegyük hozzá: az alapvető dokumentumok máig nincsenek kiadva).

Sasváry Zoltán első könyvtörténeti magánkiadványa éppen ezt a dokumentáltsági hiányt csökkentette (*Adatok egy könyvgyűjtemény történetéhez, Az esztergomi Bibliotheca Fugger gyűjteménye*, Budapest, 2005), de amikor szembesült azzal, hogy Kovách Zoltán rendszerező könyvtártörténeti munkája is kéziratban maradt, feleségével ezt is közreadták (Kovách Zoltán, *Az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár története a 11. századtól 1820-ig*, kieg., a válogatott bibliográfiát összeáll. és közread. Szepesi Zsuzsanna, fotó Mudrák Attila, Budapest, Seebergi Sasváry Zoltán, 2006). Az esztergomi könyvtárnak máig ez a leginkább használható történeti összefoglalása.

Figyelme azonban hűségesen az erdélyi századok történetére, közelebről Nagyszeben város és környékének életére irányult. Alapos olvasója a szász helytörténetírás eredményeinek – több szerzőt a felmenői között tudhat –, de a magyar nyelvű szakirodalmat is jól ismeri. Számomra furcsa, hogy a román nyelvű kiadványok elkerülik a figyelmét. Jóllehet, a nagyszebeni nyomdászattörténeti füzetének első kiadását nem kellett volna újra kiadni javított változatban (*A nagyszebeni kéziszajtó és kiadványai, I, Az első 125 év, 1525–1650*, Budapest, 2009²), ha nem várja meg Simon Zsolt felfedezése (*Primele tipărituri din Transilvania – Sibiu, 1525*, in Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, Series Historica, 2007, 89–106) bemutatásának magyar változatát (*Magyar Könyvszemle*, 2009, 1–14). Magáról a felfedezésről rövid cikkben az erdélyi szász historiográfia Nagy Öregje, Gernot Nussbächer is beszámolt a *Karpatenrundschau* hasábjain (10. September 2009, Nr. 36.), igaz, ezt ő is megismételte frissített jegyzetekkel (*Die Überraschung im Bucheinband, Neue Erkenntnisse über die Anfänge der Hermannstädter Druckerei = Uő., Aus Urkunden und Kroniken*, Kreis Hermannstadt, Kronstadt, Aldus, 2013, 128–132). Ez az utóbbi Nussbächer-kötet abból a szempontból is figyelemre méltó, hogy *Beiträge zur Geschichte des Hermannstädter Buchdrucks im 16. Jahrhundert* címmel, továbbá Philippus Pictor fordításairól és Johann Honter nagyszebeni kapcsolatairól is tartalmazza a levéltáros helytörténész 1978 és 2007 közt megjelent írásait. Jó lett volna, ha ezeket Sasváry Zoltán is ismeri kis kötetének összeállításakor. Persze csak a bibliográfiai teljesség kedvéért lett volna fontos, hiszen Nussbächer folyamatos

kapcsolatot tart a Régi Magyarországi Nyomtatványok szerkesztőivel, így Borsa Gedeonnal is, vagyis az új adatokat a magyar szakirodalom is közvetítette.

Ha kézbe vesszük V. Ecsedy Judit Nagyszeben város nyomdászatára vonatkozó vázlatát, jól tájékozódunk a kérdés történetében (*A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473–1800*, Budapest, Balassi Kiadó, 1999, 40–43, 113–116). Sasváry Zoltán más szemmel olvasta ezt, és azzal, hogy külön két kis táblázatban nagyon didaktikusan áttekintést ad a Királyföld központjában megjelent munkákról, jól kiegészíti a képet. Előbbi munka egy belső nyomdászat-történeti logikát, míg utóbbi a helytörténetész gondolkodását követi. Jól olvasható, jól tanulható, és szemléletes elrendezésű.

Sasváry Zoltán a seebergi Wanckel család történetéről hat kiadványt jelentetett meg, összesen egy közel 400 oldalas monográfia lehetne ez. Könyvtörténetileg ezek között a füzetek között az Antonio Guevara-fordításról írt az érdekesebb (*Johann Wanckel fordítása a 17. századi magyar könyvkiadásban*, Budapest, 2010). A 16. század egyik legnépszerűbb királytűkrét spanyolról latinra fordította Johann Wanckel (1600), így a teljes európai könyvpiacra megjelenhetett. A latin fordítás szolgált alapjául több nemzeti nyelvű kiadásnak (a többi között a németnek, a lengyelnek, de részben a magyarnak is). A kis füzet Johann Wanckel életrajzán túl tájékoztató összefoglalást ad a 16. századi királytűkréről, majd Antonio Guevara munkájáról. A magyar fordításokat is megismerhetjük (Draskovith János, Prágai András), és több utalást a mű 18. századi tovább élésére. Sajnáljuk, hogy a szerző nem volt olyan módszeres az adatgyűjtésben, mint a nagyszebeni nyomda esetében, így csak pillanatok villant fel az érdekes recepciótörténetből. A győri Streibig nyomda 1742-es kiadását ismeri, de nem beszél az 1746., vagy az 1757. évekről. Hasonlóan semmit sem tudunk meg az 1745. évi pozsonyi editióról sem, jóllehet oka lehet, hogy a 18. század közepén újra népszerű lesz a könyv. Említi viszont a lengyel fordítás alapján készült moldvai kiadást, amely nem egyszerűen „irodalmi találkozás” (Andrei Pippidi kifejezése), hanem a politikai gondolkodás történetének nagyon is érdekes momentumja. A nyugat – keleti kulturális transzfer történetében és elméletében külön hangsúlyt esik a „közvetítő” kultúrák szerepére, és számos könyvtörténeti jelenség igazolja a figyelemre méltóságot.

Az utóbbi évek magyar kulturális politikájában felértékelődtek az eredetmondák. Mintha csak a 17. század végén élnénk. Egy ország betagozódik egy nagyobb egységbe, és szembenéz múltjával: Kik vagyunk, honnan jöttünk? Erényeink, a nagyobb közösségbe tartozás feltételeit biztosító vallási, kulturális alapok honnan valók? Hoztuk magunkkal, vagy tanultuk? Ha tanultuk, kitől, milyen mértékben, és mennyire feledtük „ösi” gyökereinket? Hova tartozunk, ha már önállóak nem lehetünk, meg minek is önálló lenni? Ahova tartozunk, ott minket tanítanak késsel és villával enni, vagy nekünk kell megtanítani azokat, akik dominálják a nagyobb egységet? Bizony alapvető kérdések. Ahogy voltak a 17. század végén, 18. század elején is.

Lorenz Töppelt neve, személye, munkái sokszor előfordulnak újabban a székely rovásírás „szak”-irodalmának tengerében is. Többen bünyösnek mondják abban, hogy kevesebb rovásírásos emlék maradt ránk. Sokat vándorolt (peregrinált) Európában. Ezt az életutat mutatja be Sasváry Zoltán (*Lorenz Töppelt és tanulmánya az erdélyi szászok eredetéről*, Budapest, 2013), és szorgosan összegyűjtötte Töppelt kéziratosa és nyomtatott műveinek bibliográfiai adatait. Sasváryt persze a maga az eredet is érdekli, hogy erről írt is (*Az erdélyi szászok nemzetségeredete*, 2010).

A Töppelt-bibliográfia érdekes olvasmány, ajánlható a magyar eredetkutatóknak is. Legfontosabb munkája talán az *Origines et occasus Transsylvanorum*, amely második peregrinációja alatt, Lyonban jelent meg 1667-ben (és nem Leydenben, ahogy az RMK III, 2391 nyomán Sasváry is mondja). Összefoglalója ez a munka a Töppelt előtt keletkezett eredetvélekedéseknek, ő maga hamisítástól sem riadt vissza (jogász végzettsége is volt). A kötet azonban a 17. századi szász mentalitástörténeti forrás jellegén túl alapvető forrása a viselettörténetnek is. Véleményt mond a szászok-

kal együtt élő magyarokról, székelyekről (nem éppen hízelgő módon) és románokról is, továbbá ezek eredethiedelmeikről.

Seebergi Sasváry Zoltán kis füzetei hasznos olvasmányok, szorgos adatgyűjtő munka eredményei. Fontos lenne azonban az egyes felvállalt témákat kritikai alapossggal kutatni, bibliográfiai teljességre törekedve.

MONOK ISTVÁN